

[Conditoriet]

af Mo Michelsen Stochholm Krag

En teaterinstallation og forskningsprototype: Gennem radikale indgreb blev det gamle konditori i Bredgade i Hurup omdannet til en katalysator for udvikling af stedbundne skjulte fortællinger indlejret i bygningsmassen. Et projekt omhandlende affolkning, forfald, nedrivning og lokal identitet.

Mange vestlige lande gennemgår i disse år store demografiske forandringer. Befolkningerne fraflytter landdistrikterne til fordel for de større byer. I Danmark skyldes denne sociale migration først og fremmest en markant nedgang i beskæftigelsen i landbruget og de tilknyttede industrier. En tendens, som er accelereret fra 1950'erne, sideløbende med en tiltagende centralisering af offentlige institutioner fra statsligt hold.

Affolkningsproblematikken forstærkes yderligere af at landbefolkningens gennemsnitalder stiger, da det især er de yngre generationer, som søger byernes uddannelsesmuligheder. Resultatet er slående, hvad angår værdien af fast ejendom, idet byernes tårnhøje og hastigt stigende huspriser i den grad modsvares af forladte bygninger uden markedsværdi i landdistrikterne. Et truende scenarie er et socialt skævvredet Danmark, hvor de største byer præste-

Konditoriet set fra gågaden mod Bryggerivej.

Bageriet før teaterinstallationen.

rer væksten, mens yderområderne forgæves forsøger at hænge på.

Tilbage står de forladte huse og præger bybilledet i de affolkingsramte landsbysamfund. For at imødegå det stigende antal af forladte bygninger i forfald i yderområderne er der taget drastiske metoder i brug. Her tænkes i særlig grad på de titusindvis af bygninger, som henfalder i landdistrikterne for til sidst at blive genstand for EU- og statsfinansierede nedrivningspuljer og erstattet af græsplæner. Nedrivningspuljerne fungerer som slags statsautoriseret oprydning på bygningsniveau.

Naturligt nok bliver nedrivningerne ofte positivt modtaget af de involverede landsbysamfund, da de første forfaldsstadier indebærer knuste ruder og sammenstyrtede asbestholdige tage, hvilket bestemt ikke er fordrende for udviklingen i et landsbymiljø, der i forvejen er under pres.

Imidlertid bør det undersøges, hvad det betyder for en landsbystruktur og for bebyggelsestætheden, når centrale hjørnehuse eller bymidten kondemneres og erstattes med græsplæner. Endvidere: hvilken konsekvens har det for mindre håndgribelige stedbundne værdier som et landsbysamfunds identitet og sammenhængskraft, når funktionstømte bygninger, der tidligere gennem generationer har udgjort et lokalt omdrejningspunkt, forsvinder natten over.

Det tomme konditori på gågaden i Hurup udgør netop én af disse bygninger og indskrives sig som én af flere prototyper i et forskningsprojekt ved Arkitektskolen Aarhus i samarbejde med Thisted

Den massive ovnkerne.

Kommune og Teater Nordkraft i Aalborg. Forskningsprojektet søger gennem disse prototyper, der implementeres i fuld skala som radikale bygningsomdannelse af forladte huse i forskellige landsbyer, at udvikle og afprøve supplerende alternativer til nedrivning.

[CONDITORIET]

Det gamle konditori udgør en væsentlig eksponent for Hurups historie. Oprindeligt var konditoriet byens samlingspunkt, da der i Hurups indremissionstid var offentlig udskænkning af alkohol. Til trods for sin centrale placering midt i gågaden har konditoriet dog ligget upåagtet hen siden det lukkede omkring 1980, da konditoren blev syg. I de seneste årtier har bygningen fungeret som bolig for konditorenken indtil hendes død i 2012. Fortællingerne og konditoriet som bygning og dets betydelige rolle i Hurup, de mennesker, der mødtes der og dets indflydelse på stedet og omgivelserne er således fortrinsvis forbeholdt den ældre generation.

Da konditoriet for få år siden blev genstand for de kommende nedrivningspuljer, var fortællingerne om det i fare for forsvinde uden at blive overført til kommende generationer. Disse fortællinger kan betragtes som fragmenter, der indgår i den lokale identitet og dækker over værdier, som er uhåndgribelige, da de ikke lader sig måle og veje. Sådanne værdier er derfor særligt sårbare over for hurtige beslutninger truffet i effektueringen af de oprydende nedrivningsindsatser.

Forskningsprojektets tidligere prototyper baserer sig alle på bevaring af fysiske bygningsreminiscenser af de omdannede forladte bygninger. Enten har omdannelsen tilvejebragt en kurateret bevaring af bygningsdele gennem en delvis nedrivning, som efterfølgende så har fået lov til at fortsætte i et styret forfald for eventuelt at blive genindtaget som rekreativt sted af de lokale. Dette er tilfældet med ”Den kontrollerede ruin” ved Snedsted Kirke, der blev udført i foråret 2014. Eller, Café Fristedet, der ligesom det gamle konditori ligger i Bredgade, Hurup. Her er aftrykket af den tidligere bygnings gavlbearbejdet som interiør i en nyopført udvidelse af caféen fra 2015, mens andre reminiscenser er bevaret i eksteriøret som en integreret del af haverummet.

I forhold til det gamle konditori har det fra begyndelsen været præmissen, at det i sidste ende skulle nedrives og eventuelt erstattes med en rekreativ plads med friluftscene. Derfor var udfordringen at udvikle og bevare konditoriet ved at skabe mulighed for en lokal overlevering af de fortællinger, som

allerede lå indlejret i bygningen og blot ventede på at blive frigjort. Modsat de tidlige prototyper er der altså tale om immateriel bevaring, udført som en blotlægning af fortællingerne om bygningen, stedet og menneskerne i og omkring den.

EN KATALYSATOR FOR UDVEKSLING AF LOKALE FORTÆLLINGER

Idéen om at omdanne én eller flere forladte bygninger i Thy til en teaterinstallation opstod allerede i sommeren 2011 som et samarbejde mellem Arkitektskolen Aarhus, Teater Nordkraft og Thisted Kommune, men projektet var afhængigt af ekstern støtte og ikke mindst udfordret af at finde flere egnede bygninger med betydning for mange mennesker. I øvrigt bygninger med så centrale placeringer, at det ville kunne sikre lokal respons i et omfang, så en egentlig udveksling af fortællinger kunne finde sted. Den fornødne støtte blev modtaget fra Kulturaftale Nordjylland, Statens Kunstfond og Spar Nord Fonden.

Bageriet ved åbningen den 4. juni 2016.

Da muligheden for at anvende det gamle konditori i Bredgade opstod, blev idéen om anvendelse af flere bygninger simultant forladt, dels idet konditoriet qua sin særlige placering midt på gågaden i Hurrup havde et massivt interaktionspotentiale, og dels da konditoriet bestod af både bageriudsalg, en privat bolig og selve bageriet. Således var både den offentlige, den private og den halvoffentlige funktion repræsenteret i samme bygning, hvilket ikke er hyppigt forekommende.

Samarbejdet med Teater Nordkraft var afgørende i forhold til forskningsprojektets iboende midlertidighed, idet teatrets virkemidler netop baserer sig på det midlertidige og det flygtige. Rygraden i projektet kom således til at bestå i en genåbning eller rettere genoplivning af konditoriet, der for en kort periode kunne tjene som led i en opfriskning af erindringer hos de mennesker, som i kraft af tidligere rela-

tioner til konditoriet udgjorde skjulte bærere af fortællingerne om stedet. Konditoriet i sin genåbnede form var endvidere tiltænkt funktionen som ramme om selve udvekslingen af fortællingerne blandt de lokale.

Den 4. juni 2016 genåbnede konditoriet. Inden da var adskillige tidligere ansatte, slægtninge til de tidligere beboere og kunder blevet interviewet og indgik i installationen med fragmenter af deres fortællinger, afspillet på de relevante steder og understøttet af et komponeret lydspor med lyde optaget i bygningen. Konditoriet havde således genvundet sin døgnrytme, affødt af lyd som nærværende stemmer eller i maskinel form. En cyklus, som blev tydeliggjort ved lydsporets samspil med en designet og timet lyssætning. Endvidere søgte installationen at indgå i Hurrups handelsliv ved at holde åbent samtidig med butikkerne i gågaden.

Det »genåbnede« bageriudsalg på gågaden i sin genetablerede døgnrytme. Opskârne diske fra forskellige perioder har genindtaget butikslokalet.

Bygningens historie som lag afdækket ved gennemskæring.

Den fjerne kontekst blev inddraget ved at døre, senge og andet inventar fra konditoriet blev installeret i Teater Nordkrafts sal i Aalborg. Her blev de ophængt i deres oprindelige indbyrdes positioner, lys- og lydsat så de kunne udspænde konditoriets rumligheder som en spejling af installationen i Hurup. En spejling skabt af netop det inventar, som var fraværende i Hurup, og som videre blev en spejling af land og by, da installationen i Aalborg, som et hint til affolkningsproblematikken, blev plantet som en trojansk hest i hjertet af en større by.

Indenfor i Hurup-installationen blev den beskrevne lys- og lydcyklus fremført i sammenhæng med tre forskellige iværksatte arkitektoniske indgreb, udført som fysiske bygningsgennemskæringer. Målet med disse drastiske indgreb var at blotlægge bygningens fysiske historik samt at skabe og genskabe rumlige forbindelser.

»CONDITORIET« I DEN KOLLEKTIVE HUKOMMELSE

At udføre et tværsnit gennem en bygning er i sagens natur brutalt og derfor en metode, der er uforlignelig med bygningen i funktion. Imidlertid formår snittet at blotlægge bygningens historik, idet alle tilføjede lag gennem en bygnings levetid, der hidtil har været indkapslede og utilgængelige siden de blev tilføjet, afsløres gennem snittet og kan betragtes på samme tid. De blotlagte lag kan bestå af lofter, gulve, tapeter, vægge m.m. og optræder selvsagt i samme kronologi, som de er blevet opsat i.

I teaterinstallationen i Hurup tjente de tre snitrelaterede indgreb til at pirre nysgerrigheden for derefter at fremprovokere latente erindringer hos de besøgende, hvilket disse indgreb var i stand til, da de hver især repræsenterede forskellige æraer i bygningens levetid. Erindringer fra forskellige perioder,

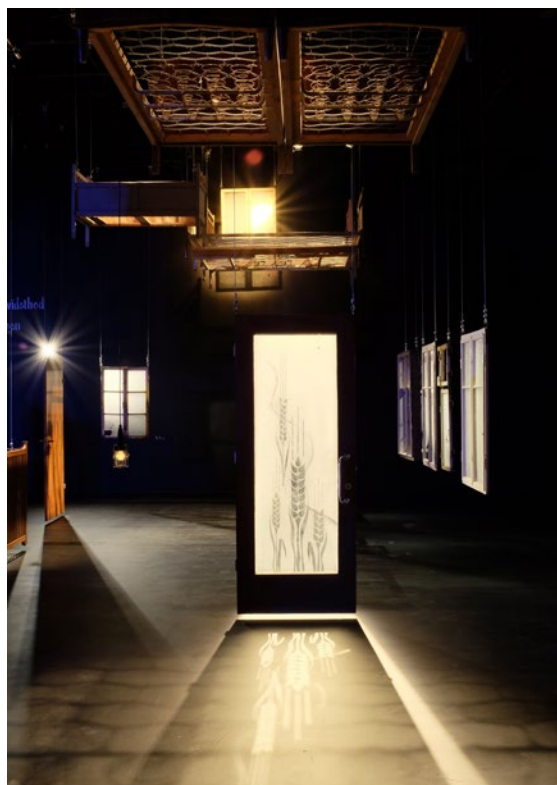
Den genetablerede rumlige forbindelse fra butik i gågaden gennem bolig til bageriet.

som igen kunne udveksles på stedet. Kort opsummeret anvendes gennemskæringerne til at skabe et snit gennem rum, materiale og historie, som virker erindringsfremkaldende og endeligt erindringsforløsende, når de genkaldte fortællinger om stedet udveksles mellem lokale. Bygningen, i dette tilfælde konditoriet, får herved mulighed for leve videre og blive bevaret i den kollektive hukommelse efter nedrivningen som fortællinger om stedet.

Teaterinstallationen søger at bidrage med et nyt kritisk perspektiv på forladte bygninger og det, som potentielt tabes, når disse nedrives uden tøven. Ironisk nok viser det sig, at nedrivningen som metode viser et slægtskab med den brutale historieafdækning, der udspringer af de anvendte bygningsgennemskæringer. Tilbage står spørgsmålet, om de massive nedrivningsindsatser – for få midler – i mange tilfælde vil kunne omdirigeres til at virke bevarende

Et snit gennem alle etager, som en iscenesat arkæologisk udgravning.

Det spejlede konditori i Teater Nordkrafts sal i Aalborg. Lys sendes gennem den geninstallerede glassdør med kornmotiv, der tidligere har adskilt bageriudsalg fra konditori.

for historien om stedet i den kollektive hukommelse.

Samtidig bekræfter teaterinstallationen også, at der en stor lyst til at blive inddraget i den lokalhistorie man selv indgår i, og som er af stor betydning for den lokale identitet og derigennem også for den lokale sammenhængskraft. Netop identitet og sammenhængskraft synes essentiel, hvis landsbyer i landdistrikterne skal rustes til at imødegå affolkning. Ikke ulig en sorgproces kræver det tid og indsats at afdække og bevare, hvad der er ved at gå tabt. I [CONDITORIET] blev tiden derfor forsøgt strakt.

Mo Michelsen Stochholm Krag

Født 1975. Arkitekt M.A.A. Ph.d.-stipendiat ved Arkitektskolen Aarhus